

ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ – ΕΛΛΑΔΑ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΙΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΙΣΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Βαρσοβία
8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
2018

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	- 3 -
Πεδίο εφαρμογής και μεθοδολογία.....	- 3 -
Τάσεις των εγκλημάτων μίσους και κενά αντιμετώπισης στην Ελλάδα.....	- 4 -
Υφιστάμενες ορθές πρακτικές	- 6 -
Ανάγκη διυπηρεσιακής συνεργασίας στον τομέα εγκλημάτων μίσους στην Ελλάδα.....	- 7 -
Για το έργο	- 7 -
Ανάπτυξη του έργου	- 8 -
Εκτίμηση των αναγκών	- 9 -
Δημιουργία της ομάδας εργασίας και κατάρτιση συμφωνίας για την εξειδικευμένη διυπηρεσιακή συνεργασία	- 11 -
Εξασφάλιση της πολιτικής βούλησης	- 11 -
Σκοποί της ομάδας εργασίας	- 11 -
Σύνθεση της ομάδας εργασίας	- 12 -
Διορισμός του εθνικού σημείου επαφής και συντονιστή.....	- 14 -
Διαδικασίες της ομάδας εργασίας	- 15 -
Διαδικασία λήψης αποφάσεων	- 16 -
Ο ρόλος του ODIHR	- 17 -
Η αξία της διαδικασίας	- 18 -
Η μελλοντική πορεία	- 19 -
Εκπαίδευση εκπαιδευτών: προσαρμογή του προγράμματος PAHCT του ODIHR για τη βελτίωση δεξιοτήτων των εισαγγελικών αρχών	- 23 -
Θεσμική προετοιμασία για το PAHCT	- 23 -
Προετοιμασία του προγράμματος PAHCT	- 23 -
Εκτέλεση της κατάρτισης του PAHCT	- 23 -
Η σημασία της συνέχισης του προγράμματος κατάρτισης PAHCT	- 25 -
Διδάγματα	- 28 -

Εισαγωγή

Αυτό το Εθνικό Συνοπτικό Έγγραφο (ΕΣΕ) παρέχει πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή δραστηριοτήτων διενεργούμενων στο πλαίσιο του έργου που αποσκοπεί στη δημιουργία μιας συνεκτικής ποινικής αντιμετώπισης των εγκλημάτων μίσους και που έχει αναπτυχθεί από το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ σε συνεργασία με το ελληνικό Υπουργείο Δικαιοσύνης. Το έργο σχεδιάστηκε με σκοπό ενθάρρυνση της διυπηρεσιακής συνεργασίας σε καταπολέμηση εγκλημάτων μίσους, συμπεριλαμβανόμενων των ζητημάτων όπως η συλλογή δεδομένων, και ώστε να ενισχυθούν οι δυνατότητες των θεσμών να εφαρμόζουν μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους.

Σε αυτό το έγγραφο παρουσιάζονται οι γενικές τάσεις εγκλημάτων μίσους στην Ελλάδα, παρέχονται πρακτικά παραδείγματα θεσμικής συνεργασίας στην αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους, περιγράφεται η εφαρμογή του έργου και προβάλλονται διδάγματα που έχουν αντληθεί από το έργο. Στοχεύει σε προαγωγή των περαιτέρω ιδεών για το πώς να ενισχυθούν οι θεσμικές προσπάθειες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους και πώς να στηριχθεί το έργο των υπηρεσιών επιβολής του νόμου και των εισαγγελιών για την εξασφάλιση της πρόσβασης των θυμάτων σε επανόρθωση, και την ταυτόχρονη αποθάρρυνση πιθανών δραστών από τη διάπραξη εγκλημάτων μίσους.

Πεδίο εφαρμογής και μεθοδολογία

Αυτό το ΕΣΕ αποτελεί μια επισκόπηση της εμπειρίας στην Ελλάδα για την έναρξη, με την υποστήριξη του ODIHR, μιας διαδικασίας διυπηρεσιακής συνεργασίας με στόχο την ενοποίηση της αντίδρασης της ποινικής δικαιοσύνης σε εγκλήματα μίσους όσον αφορά τον εντοπισμό, την αναφορά και την καταγραφή εγκλημάτων μίσους, τη συλλογή και ανταλλαγή δεδομένων και τη βελτίωση των δεξιοτήτων των επαγγελματιών της ποινικής δικαιοσύνης, μεταξύ άλλων σε συνεργασία με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Το παρόν έγγραφο αναλογίζεται επίσης την εμπειρία διοργάνωσης δραστηριοτήτων δημιουργίας δεξιοτήτων για εισαγγελείς, οι οποίες έχουν διεξαχθεί για πρώτη φορά με πρακτική συμμετοχή των υψηλόβαθμων εκπροσώπων της εισαγγελίας.

Σκοπός αυτού του ΕΣΕ είναι να παρουσιάσει πώς οι εθνικοί παράγοντες στην Ελλάδα - μαζί με τους διεθνείς εταίρους τους - έχουν υιοθετήσει μια συνεκτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους και με ποια μέσα. Αποσκοπεί στην παροχή πληροφοριών σχετικά με τον τρόπο επίτευξης συμφωνίας για τη διοργανική συνεργασία όσον αφορά τον εντοπισμό και καταγραφή εγκλημάτων μίσους. Το ΕΣΕ επιδιώκει επίσης να επισημάνει τα επιτεύγματα των προσπαθειών δημιουργίας δεξιοτήτων που αναλήφθηκαν υπό την ηγεσία της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Προσβλέπει στην προβολή ορθών πρακτικών και διδαγμάτων που αντλήθηκαν από τα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των εταίρων του έργου,

μέσω της συμμετοχής τους στη διαδικασία. Με τον τρόπο αυτό επικεντρώνεται στα ζητήματα που οι υπηρεσίες ποινικής δικαιοσύνης και η κοινωνία των πολιτών μπορούν να συναντήσουν στην προσπάθεια τους να αναπτύξουν τις πολιτικές και πρακτικές προσανατολισμένες προς τους στόχους για την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους. Η εμπειρία από την ίδρυση διοργανικής συνεργασίας στην Ελλάδα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη μεθοδολογικών εργαλείων που μπορούν να εφαρμοστούν σε παρόμοιες προσπάθειες στην Ελλάδα και σε ολόκληρη την περιοχή του ΟΑΣΕ. Με βάση αυτή την εμπειρία, αναπτύχθηκε μια τυποποιημένη μεθοδολογία για τη διυπηρεσιακή συνεργασία για εγκλήματα μίσους, ώστε να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο από τα κράτη που συμμετέχουν στο ΟΑΣΕ και αναζητούν τρόπους ενίσχυσης της θεσμικής συνοχής στην αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους.

Το ΕΣΕ παρέχει μια επισκόπηση των ενδιαφερομένων μερών στην Ελλάδα, της συμμετοχής τους στη διαδικασία, της δημιουργίας της ομάδας εργασίας με σκοπό την ανάπτυξη μιας συμφωνίας για τη θεσμική συνεργασία σχετικά με την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους και της διαδικασίας σύνταξης, επεξεργασίας και έγκρισης της συμφωνίας, συμπεριλαμβανομένων τρόπων επίτευξης συμβιβασμού στο πλαίσιο της ομάδας εργασίας. Περιγράφει επίσης την αξία της διαδικασίας και της κληρονομιάς της, συμπεριλαμβανομένων των παραγόντων κινδύνου για δραστηριότητες παρακολούθησης. Επιπλέον, το ΕΣΕ αναφέρει λεπτομερώς τη διαδικασία προετοιμασίας και διενέργειας των ασκήσεων δημιουργίας δεξιοτήτων για τους εισαγγελείς, που έλαβε χώρα στην Αθήνα το Δεκέμβριο του 2017.

Το ΕΣΕ προετοιμάστηκε με βάση την αναθεώρηση των εγγράφων του έργου και τις εκτεταμένες συνεντεύξεις με εκπροσώπους των εταίρων του έργου (ODIHR και ελληνικό Υπουργείο Δικαιοσύνης), καθώς και με άλλα μέλη της ομάδας εργασίας. Το έργο κατέστη δυνατό χάρη στο ενδιαφέρον των εκπροσώπων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, του Εθνικού Σημείου Επαφής για Εγκλήματα Μίσους, του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας και του Υπουργείου Εσωτερικών, καθώς και του προσωπικού του ODIHR και του εθνικού σημείου επαφής για το έργο, όπως περιγράφεται κατωτέρω.

Τάσεις των εγκλημάτων μίσους και κενά αντιμετώπισης στην Ελλάδα

Η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) εξέφρασε πρόσφατα την ανησυχία της για την αύξηση των ρατσιστικών και ξενόφοβων επιθέσεων στην Ελλάδα, ιδίως κατά των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων, σημειώνοντας ότι η κατάσταση φαίνεται να επιδεινώθηκε από την οικονομική κρίση της χώρας¹. Στην ίδια έκθεση, η CERD

¹ Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD), “Concluding observations on the twentieth to twenty-second periodic reports of Greece”, 3 Οκτωβρίου 2016, CERD/C/GRC/CO/20-22, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <<http://www.refworld.org/docid/597b1a584.html>>.

υπογράμμισε την ανεπαρκή αναφορά των εγκλημάτων μίσους στην Ελλάδα. Η επιτροπή παρότρυνε την Ελλάδα να προλάβει, καταπολεμήσει και τιμωρήσει αποτελεσματικά τα ρατσιστικά εγκλήματα μίσους, ιδίως αυξάνοντας τους ανθρώπινους, οικονομικούς και τεχνικούς πόρους οι οποίοι διατίθενται στις αρχές επιβολής του νόμου που είναι υπεύθυνες για τη διερεύνηση τέτοιων εγκλημάτων, με ιδιαίτερη αναφορά σε ειδικούς εισαγγελείς και αστυνομικές μονάδες, και να εξασφαλιστεί η εμπέλεια αυτών των οργάνων σε ολόκληρη τη χώρα. Η CERD κάλεσε επίσης την Ελλάδα να διεξάγει τακτική υποχρεωτική κατάρτιση για την αστυνομία, τους εισαγγελείς και τις δικαστικές αρχές, πριν από την ανάληψη καθηκόντων και κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας, για τη διερεύνηση καταγγελιών για τα εγκλήματα μίσους. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει ζητηθεί να ενισχύσει την εκπαίδευση σχετικά με τον εντοπισμό, καταγραφή, πρόληψη και καταπολέμηση εγκλημάτων μίσους, ρητορική μίσους και δράσεις με κίνητρο την προκατάληψη, ιδίως για τις δικαστικές αρχές, την αστυνομία και τους εισαγγελείς. Η Επιτροπή συνέστησε ρητά να βελτιωθεί ο συντονισμός μεταξύ των οργάνων αυτών. Μια περαιτέρω σύσταση καλεί την Ελλάδα να υιοθετήσει συγκεκριμένα μέτρα - σε διαβούλευση με τις πληγείσες ομάδες - για να αυξήσει την αναφορά ρατσιστικών εγκλημάτων μίσους, εξασφαλίζοντας μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών που είναι διαφανείς και προσβάσιμοι και ενισχύοντας την εμπιστοσύνη των θυμάτων στην αστυνομία και στο δικαστικό σύστημα. Τέλος, η CERD παρότρυνε τη βελτίωση του συστήματος συλλογής δεδομένων στην Ελλάδα για καταγγελίες για τα εγκλήματα μίσους.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) συνέστησε επίσης η ελληνική αστυνομία να εκπαιδεύεται σύμφωνα με προγράμματα που προτείνονται από διεθνείς οργανισμούς². Η ECRI συνιστά επίσης στις ελληνικές αρχές να παρέχουν προγράμματα κατάρτισης σε δικαστές και εισαγγελείς ως προς με την εφαρμογή της σχετικής εθνικής ποινικής νομοθεσίας³. Σε έκθεση που δημοσιεύθηκε το 2015, η ECRI διαπίστωσε ότι η Ελλάδα γνώρισε ένα κύμα ρατσιστικής βίας και ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση αυτής της βίας παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκή⁴. Σύμφωνα με τα ευρήματα της ECRI, ο φόβος της σύλληψης και απέλασης αποθαρρύνει τα θύματα ρατσιστικής βίας, που δεν έχουν τακτική άδεια διαμονής, από την αναφορά περιστατικών στην αστυνομία. Η αρνητική στάση της αστυνομίας έναντι των μεταναστών και η απροθυμία να διερευνηθούν οι περιπτώσεις ρατσιστικής βίας εναντίον τους, συνέβαλαν σε μια γενική ατμόσφαιρα ατιμωρησίας. Η ίδια έκθεση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ανεπαρκής υποστήριξη για θύματα τέτοιας βίας. Η ECRI διαπίστωσε επίσης ότι δεν υπάρχει συνεκτική και πολυτομεακή στρατηγική για την αντιμετώπιση των βασικών αιτιών των εγκλημάτων μίσους και τη συμμετοχή των μελών της κοινωνίας των πολιτών στην καταπολέμηση του ρατσισμού⁵.

² Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), “Conclusions on the Implementation of the Recommendations in Respect of Greece Subject to Interim Follow-Up”, 5 Δεκεμβρίου 2017, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <<https://rm.coe.int/interim-follow-up-conclusions-on-greece-5th-monitoring-cycle/16808b57a7>>.

³ Αυτόθι.

⁴ ECRI, “Report on Greece (Fifth Monitoring Cycle)”, 10 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <<https://rm.coe.int/fifth-report-on-greece/16808b5796>>.

⁵ Αυτόθι.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (RVRN) - ένας εκτεταμένος συνασπισμός μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) που περιλαμβάνει την αντιπροσωπεία της Εθνικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και η οποία έχει αναγνωριστεί από την ECRl και την CERD ως αρμόδιος και χρήσιμος εταίρος για τις ελληνικές αρχές - τεκμηρίωσε 102 περιστατικά ρατσιστικής βίας που αφορούσαν περισσότερα από 120 θύματα το 2017⁶.

Υφιστάμενες ορθές πρακτικές

Όσον αφορά τα θετικά μέτρα καταπολέμησης εγκλημάτων μίσους στην Ελλάδα, η CERD έχει σημειώσει την ίδρυση με νόμο του Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ΕΣΡΜ), την ενισχυμένη σχέση με το RVRN όσον αφορά την καταγραφή περιστατικών ρατσιστικής βίας, καθώς και τον διορισμό ειδικών εισαγγελέων για τη διερεύνηση ρατσιστικών εγκλημάτων⁷ και τη δημιουργία ειδικών αστυνομικών μονάδων για την παροχή βοήθειας στα θύματα ρατσιστικής βίας και άλλων ξενοφοβικών εγκλημάτων⁸.

Η ECRl εξέφρασε επίσης την ικανοποίησή της για τη σύσταση του ΕΣΡΜ ως διυπουργικού οργάνου που έχει αναλάβει την ανάπτυξη πολιτικών για την πρόληψη και καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας με τη συνεργασία και το συντονισμό των σχετικών ενδιαφερομένων μερών, συμπεριλαμβανομένων των φορέων της κοινωνίας των πολιτών⁹. Η ECRl έχει τονίσει τα ισχυρά νομικά θεμέλια του ΕΣΡΜ (που θεσπίστηκαν με τα άρθρα 15 έως 19 του ν. 4356/2015), καθώς και την ευρεία και αντιπροσωπευτική του σύνθεση, που περιλαμβάνει τα σχετικά υπουργεία, την Ελληνική Αστυνομία, την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τον Έλληνα Συνήγορο του Πολίτη, το Συμβούλιο Σύνταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων, το UNHCR και το RVRN, καθώς και τα ΜΜΕ, τα συνδικάτα και τους ερευνητικούς οργανισμούς. Ως περαιτέρω θετικές εξελίξεις η ECRl σημείωσε επίσης τις τακτικές συνεδριάσεις του ΕΣΡΜ που διεξάγονται από τις 21 Απριλίου 2016, καθώς και τη δημιουργία τριών ομάδων εργασίας, συμπεριλαμβανομένης μίας για την καταπολέμηση του εγκλήματος μίσους¹⁰.

Η ECRl επιδοκίμασε επίσης το γεγονός ότι, μετά από μια δραματική αύξηση του αριθμού των περιστατικών ρατσιστικής βίας τα τελευταία χρόνια, που συνδέονται με την άνοδο του νεοναζιστικού κόμματος της Χρυσής Αυγής, στα τέλη του 2012 το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη εισήγαγε ιδιαίτερες μονάδες της αστυνομίας για την

⁶ Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής (RVRN), "Ετήσια Έκθεση 2017", available at: <<http://www.unhcr.org/gr/en/6711-racist-violence-reporting-network-annual-report-2017.html>>.

⁷ Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα της Ελλάδας, με τον όρο "ρατσιστικό έγκλημα" νοείται οποιαδήποτε εγκληματική πράξη στην οποία το θύμα (πρόσωπο ή περιουσία) επιλέγεται από τον παθόντα λόγω χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

⁸ CERD, οπ.π.

⁹ ECRl 2017, οπ.π.

¹⁰ Αυτόθι.

αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας¹¹. Η ECRI σημείωσε ότι οι μονάδες αυτές έχουν εντολή να διεξάγουν διεξοδικές έρευνες για ρατσιστικές επιθέσεις και μπορούν να ξεκινήσουν έρευνα αυτεπάγγελα και να λάβουν ανώνυμες καταγγελίες¹². Μια ακόμη θετική τάση που επισημάνθηκε από την ECRI ήταν ο διορισμός του Εισαγγελέα τον Οκτώβριο του 2013 για τη δίωξη πράξεων ρατσιστικής βίας¹³.

Ανάγκη διωπηρεσιακής συνεργασίας στον τομέα εγκλημάτων μίσους στην Ελλάδα

Όστε να αξιοποιηθούν οι ορθές πρακτικές του ΕΣΡΜ, η ECRI και η CERD ζήτησαν μια ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των ελληνικών φορέων, ιδίως των δικαστικών αρχών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν πιο αποτελεσματικά τα εγκλήματα μίσους. Ένας καλύτερος συντονισμός είναι ιδιαίτερα απαραίτητος στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης. Η υπάρχουσα διοργανική επικοινωνία μεταξύ των σχετικών θεσμών κρίθηκε ανεπαρκής και δεν επέτρεψε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στον εντοπισμό και τη συλλογή δεδομένων σχετικά με εγκλήματα μίσους. Καθώς το δικαστικό σώμα δεν συμπεριλήφθηκε στο ΕΣΡΜ λόγω νομοθετικών εμποδίων, οι άμεσες ανταλλαγές μεταξύ του δικαστικού σώματος και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών δεν μπορούσαν να είναι επωφελείς.

Τα καλά παραδείγματα από άλλες δικαιοδοσίες, συμπεριλαμβανομένης της Δημοκρατίας της Κροατίας, έδειξαν ότι η συνεργασία μεταξύ των φορέων ποινικής δικαιοσύνης μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας συμφωνίας με την οποία τα αρμόδια όργανα αναλαμβάνουν, από κοινού και ξεχωριστά, την προτεραιότητα της ανταλλαγής πληροφοριών και της δημιουργίας δεξιοτήτων όσον αφορά τη διερεύνηση και δίωξη εγκλημάτων μίσους¹⁴.

Για το έργο

Στο ODIHR χορηγήθηκε η χρηματοδότηση για το έργο με τίτλο «Building a Comprehensive Criminal Justice Response to Hate Crime» (Η δημιουργία μιας συνεκτικής αντίδρασης της ποινικής δικαιοσύνης σε εγκλήματα μίσους)¹⁵, το οποίο ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 2017

¹¹ Αυτόθι.

¹² ECRI 2014, οπ.π.

¹³ Αυτόθι.

¹⁴ Γραφείο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της κυβέρνησης της Κροατίας, Ομάδα Εργασίας για την Παρακολούθηση Μίσους, “Protocol for Procedure in Cases of Hate Crimes”, Μάρτιος 2011, διαθέσιμο στα αγγλικά στη διεύθυνση:

<<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/protokoli/Protocol%20on%20procedure%20in%20cases%20of%20hate%20crime.pdf>>

¹⁵ Ιστοτόπος του OSCE/ODIHR “Building a Comprehensive Criminal Justice Response to Hate Crime”, <<https://www.osce.org/projects/criminal-justice-response-hate-crime>>.

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Η χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το έργο χορηγήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια», το οποίο, μεταξύ άλλων προτεραιοτήτων, παρέχει κατάρτιση και ανάπτυξη δεξιοτήτων να ενισχυθεί η αντίδραση της ποινικής δικαιοσύνης σε εγκλήματα μίσους και ρητορική μίσους. Το έργο διεξήχθη σε τέσσερα συμμετέχοντα κράτη του ΟΑΣΕ: στη Βουλγαρία, Ελλάδα, Ιταλία και Πολωνία. Στην Ελλάδα, το έργο περιλάμβανε ασκήσεις δημιουργίας δεξιοτήτων για εισαγγελείς από όλη τη χώρα, καθώς και τη δημιουργία διοργανικής συμφωνίας για τη βελτίωση της συνεργασίας για την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους και την ανταλλαγή δεδομένων για εγκλήματα μίσους. Εταίρος υλοποίησης του ODIHR στην Ελλάδα είναι το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Τα διδάγματα που αντλήθηκαν από τις δραστηριότητες του έργου στην Ελλάδα παρουσιάστηκαν στο εθνικό εργαστήριο τον Ιούνιο του 2018, όπου οι συμμετέχοντες συζήτησαν ένα περίγραμμα του ΕΣΕ προτού να αποκτηθεί η τελική μορφή του εγγράφου. Το τελικό προϊόν του έργου – η τυποποιημένη μεθοδολογία για τη διυπηρεσιακή συνεργασία για εγκλήματα μίσους – στη συνέχεια αναπτύχθηκε με βάση την υλοποίηση του έργου στην Ελλάδα. Η τυποποιημένη μεθοδολογία θα παρουσιαστεί σε τελική διάσκεψη σε επίπεδο ΕΕ τον Νοέμβριο του 2018 και θα μοιραστεί μέσω ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των επαγγελματιών και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής στην περιοχή του ΟΑΣΕ. Η εμπειρία από την υλοποίηση του έργου στην Ελλάδα αποτελεί πρότυπο για την ενίσχυση της αντίδρασης της ποινικής δικαιοσύνης σε εγκλήματα μίσους στα κράτη που συμμετέχουν στο ΟΑΣΕ.

Ανάπτυξη του έργου

Προκειμένου να ξεκινήσει η συνεργασία για εγκλήματα μίσους, ιδίως με στόχο την τυποποίηση της συλλογής δεδομένων για εγκλήματα μίσους, το ODIHR πραγματοποίησε μια σειρά συναντήσεων με Έλληνες αξιωματούχους και άλλους εταίρους. Το ODIHR συμμετείχε επίσης σε μια συνάντηση του ΕΣΡΜ που αποσκοπούσε στο προσδιορισμό του επίκεντρου της συνεργασίας για εγκλήματα μίσους. Επιπλέον, το ODIHR συζήτησε τη διοργάνωση δραστηριοτήτων δημιουργίας δεξιοτήτων για εισαγγελείς με τον Διευθυντή της Εθνικής Σχολής Δικαστών. Κατά συνέπεια, σχεδιάστηκε η εκπαίδευση για εκπαιδευτές (ToT) για τους εισαγγελείς, να ακολουθεί το Πρόγραμμα Κατάρτισης Εισαγγελικών Αρχών για Εγκλήματα Μίσους (PAHCT) του ODIHR¹⁶.

Το επίκεντρο των δραστηριοτήτων του έργου στην Ελλάδα ήταν η ανάπτυξη μιας διυπηρεσιακής συμφωνίας για την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους. Για να αναπτυχθεί αυτή η συμφωνία, συγκροτήθηκε μια διακυβερνητική ομάδα εργασίας αποτελούμενη από

¹⁶ *Prosecutors and Hate Crimes Training (PAHCT): Programme Description* (Βαρσοβία: OSCE/ODIHR 2014), <<https://www.osce.org/odihr/pahct>>.

εκπροσώπους των εκτελεστικών και δικαστικών οργάνων και 42 οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών (εκπροσωπούμενες από το RVRN) που ασχολούνται με την τεκμηρίωση και αναφορά των εγκλημάτων μίσους..

Με τη βοήθεια διεθνών εμπειρογνομόνων και ύστερα από διαβούλευση με διάφορους εγχώριους παράγοντες, το ODIHR, μαζί με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, διενήργησε μια αποστολή εκτίμησης των αναγκών ώστε να προσδιοριστεί το περιεχόμενο του ToT για τους εισαγγελείς και να διατυπωθούν τα προτεινόμενα πρότυπα για τη διυτηρησιακή συνεργασία.

Εκτίμηση αναγκών

Η προσπάθεια εκτίμησης αναγκών του ODIHR περιλάμβανε την έρευνα τεκμηρίωσης και αποστολή εκτίμησης αναγκών (NAM) στην Ελλάδα. Η έρευνα τεκμηρίωσης επικεντρώθηκε σε πρόσφατες εκθέσεις που καταγράφουν την επίπτωση των εγκλημάτων μίσους και σε επίσημες απαντήσεις σε τέτοιου είδους εγκλήματα στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των εκθέσεων διεθνών οργανισμών όπως η ECRI, η CERD και ο Ειδικός Εισηγητής OHCHR με θέμα σύγχρονες μορφές ρατσισμού, φυλετικών διακρίσεων, ξενοφοβίας και συναφούς μισαλλοδοξίας. Οι εμπειρογνώμονες του ODIHR έχουν μελετήσει επίσης τις εκθέσεις για εγκλήματα μίσους των ελληνικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, όπως το RVRN, το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι και η Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων.

Η NAM διεξήχθη τον Ιούνιο του 2017. Διενεργήθηκαν οι διαβουλεύσεις με εκπροσώπους των δημόσιων αρχών, συμπεριλαμβανομένων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, του Τμήματος Κοινωνικών Ζητημάτων και Αντιμετώπισης Ρατσισμού της Ελληνικής Αστυνομίας, της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, του ειδικού εισαγγελέα για τα εγκλήματα μίσους της Αθήνας, του εθνικού σημείου επαφής για εγκλήματα μίσους και του δικαστή του Πρωτοδικείου Αθηνών, καθώς και προσωπικού του τμήματος πληροφορικής του δικαστηρίου. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν οι συναντήσεις με το RVRN και άλλες ΜΚΟ που ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Το ODIHR παρουσίασε τους στόχους του έργου και τις προγραμματισμένες δραστηριότητες στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα την ανάπτυξη συμφωνίας για τη διοργανική συνεργασία για την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους, μεταξύ άλλων με τη βελτίωση των συστημάτων αντίδρασης και των μηχανισμών συλλογής δεδομένων, καθώς και με τη δημιουργία δεξιοτήτων δραστηριότητες για εισαγγελείς σύμφωνα με το πρόγραμμα PAHCT του ODIHR. Οι συζητήσεις περιέλαβαν τον προσδιορισμό ενδιαφερομένων μερών, τη δομή της συμφωνίας συνεργασίας και τον ορισμό του οργάνου υπεύθυνου για την εφαρμογή της. Όπως συμφωνήθηκε στη φάση της πρότασης του έργου, το Υπουργείο Δικαιοσύνης ανέλαβε τον ηγετικό ρόλο στη διαδικασία και δεσμεύτηκε να παράσχει, με την υποστήριξη των εμπειρογνομόνων του ODIHR, ένα σχέδιο συμφωνίας που να διανεμηθεί στους

ενδιαφερόμενους για συζήτηση και συνεισφορές.

Το κύριο συμπέρασμα της NAM ήταν ότι, σύμφωνα με εμπειρία των ακτιβιστών εγκλημάτων μίσους, εξειδικευμένων νομικών επαγγελματιών και αξιωματούχων, η επικοινωνία μεταξύ των φορέων της ποινικής δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, χρειάστηκε βελτίωση. Το σύστημα ήταν κατακερματισμένο και υπήρχε ανάγκη ενσωμάτωσης εννοιολογικών και πρακτικών προσεγγίσεων. Η διυπηρεσιακή συνεργασία σχετικά με τη συλλογή δεδομένων της ποινικής δικαιοσύνης, όπου υπήρχε, ήταν στοιχειώδης. Συγκεκριμένα, υπήρχε σημαντική αποσύνδεση μεταξύ των εννοιολογικών και τεχνολογικών προσεγγίσεων των οργάνων όσον αφορά τον εντοπισμό και την καταγραφή των εγκλημάτων μίσους. Υπήρχαν ενδείξεις για κάποια συνεργασία μεταξύ του Υπουργείου Δικαιοσύνης και της αστυνομίας για την ανταλλαγή δεδομένων, ενώ η Εισαγγελία του Πρωτοδικείου Αθηνών είχε εισαγάγει την ορθή πρακτική να επισημάνει πιθανά περιστατικά εγκλημάτων μίσους στο σύστημα διαχείρισης υποθέσεων.

Η συνεργασία μεταξύ της αστυνομίας και του Υπουργείου Δικαιοσύνης αποτελούταν από ένα αρχείο Excel, που περιείχε δεδομένα προερχόμενα από μια ειδική βάση δεδομένων αστυνομίας (POL), το οποίο μοιραζόταν με το Υπουργείο. Ωστόσο, η βάση δεδομένων έχει σχεδιαστεί για αποκλειστική χρήση της αστυνομίας και ώστε να διατηρηθεί η εγκυρότητα του αρχείου Excel, οι Περιφερειακές Αστυνομικές Διευθύνσεις υποχρεούνται να επιβεβαιώνουν και επικαιροποιούν τις υποθέσεις κάθε έξι μήνες. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης πρέπει στη συνέχεια να ζητήσει πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της κάθε υποθέσεως εγκλημάτων μίσους από κάθε Εισαγγελία και Δικαστήριο της χώρας και να τις προσθέσει στο αρχείο Excel. Έπειτα το αρχείο αποστέλλεται στο εθνικό σημείο επαφής για τα εγκλήματα μίσους, το οποίο καταρτίζει την ετήσια έκθεση για εγκλήματα μίσους στην Ελλάδα για το ODIHR. Εν ολίγοις, δεν υπήρχε μια κοινή βάση δεδομένων για εγκλήματα μίσους και η συγκέντρωση των δεδομένων ήταν μια επαχθής διαδικασία.

Η NAM έθεσε τα θεμέλια για την WG προσδιορίζοντας τα κενά που θα προσπαθούσε να καλύψει.

Δημιουργία της ομάδας εργασίας και κατάρτιση συμφωνίας για την εξειδικευμένη διωπηρεσιακή συνεργασία

Εξασφάλιση της πολιτικής βούλησης

Η δημιουργία της ομάδας εργασίας προηγήθηκε από διοργανικό διάλογο με στόχο την εξασφάλιση της δέσμευσης των ενδιαφερόμενων μερών στη διαδικασία. Οι συζητήσεις με υψηλόβαθμους υπουργικούς υπαλλήλους (με τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης και τους ομολόγους του), που συμμετείχαν στην πολιτική ηγεσία της κυβέρνησης, θεωρήθηκαν κρίσιμες από τους κύριους φορείς της διαδικασίας, όπως το Υπουργείο Δικαιοσύνης και το ODIHR. Η εκ των προτέρων εξασφάλιση της απαραίτητης πολιτικής βούλησης κρίθηκε ουσιώδης για την αποτελεσματική διαδικασία της ομάδας εργασίας.

Στο στάδιο αυτό συμφωνήθηκε το πεδίο εφαρμογής του μοντέλου συνεργασίας που να εφαρμοστεί στην ομάδα εργασίας. Σε διαδικαστικό επίπεδο προβλεπόταν μόνο η συμμετοχή των φορέων άμεσα σχετιζόμενων με την απάντηση της ποινικής δικαιοσύνης σε εγκλήματα μίσους, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών δημόσιων οργάνων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Αυτή η στοχευμένη προσέγγιση απορρέει από το ειδικό πεδίο ποινικής δικαιοσύνης του έργου και αποσκοπεί στη διευκόλυνση της απλοποίησης των δραστηριοτήτων του έργου.

Σκοπί της ομάδας εργασίας

Ο κύριος στόχος της ομάδας εργασίας ήταν η ανάπτυξη συμφωνίας-πλαίσου σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο τα θεσμικά όργανα εντοπίζουν τα εγκλήματα μίσους, συνεργάζονται για την καταγραφή και συγκέντρωση δεδομένων σχετικά με εγκλήματα μίσους, ανταλλάζουν πληροφορίες και τη διεξάγουν σχετικές δραστηριότητες κατάρτισης. Σε μεταγενέστερο στάδιο, η ομάδα εργασίας έπρεπε να αναπτύξει μια επί μέρους συμφωνία ειδικά με θέμα τη συλλογή δεδομένων. Από διαδικαστική άποψη, η ομάδα εργασίας έπρεπε να χρησιμεύσει ως ειδικό φόρουμ για τους ενδιαφερόμενους φορείς στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης προκειμένου να συμμετάσχουν σε άμεσες ανταλλαγές, καλύπτοντας έτσι την κύρια πρόκληση της βελτίωσης της επικοινωνίας μεταξύ των παραγόντων της ποινικής δικαιοσύνης ώστε να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την καταπολέμηση εγκλημάτων μίσους. Ο στόχος της ομάδας εργασίας δεν ήταν η λήψη συλλογικών αποφάσεων που να δεσμεύουν μεμονωμένους παράγοντες, αλλά να χρησιμεύσουν ως φόρουμ διαλόγου για προσωπικές ανταλλαγές πληροφοριών και συζητήσεις.

Η τελική συμφωνία συνεργασίας προοριζόταν να είναι «μαλακή» και βασιζόταν στην καλή θέληση του κάθε μέρους και όχι στην επιβολή επίσημων καθηκόντων. Η ίδια η ομάδα

εργασίας δεν ήταν επίσημα καθιερωμένη ως διοικητική οντότητα στο πλαίσιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, αφού αυτό θα εμπόδιζε νόμιμα τη συμμετοχή των δικαστών και των εισαγγελέων. Επιπλέον, στο πλαίσιο του ΕΣΡΜ υπήρχε ήδη μια ομάδα εργασίας για εγκλήματα μίσους και οι εταίροι του έργου επιδίωξαν να αποφύγουν την επικάλυψη. Ήταν επίσης σημαντικό ότι οι δεσμεύσεις που ανέλαβε η ομάδα εργασίας να εμπίπτουν απολύτως στις υφιστάμενες αρμοδιότητες των συμμετεχόντων φορέων βάσει της νομοθεσίας. Η ανεξαρτησία των δικαστικών αρχών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων και εισαγγελιών, δεν πρέπει να επηρεάζεται αρνητικά από την συνεισφορά των εξωτερικών οργανώσεων (ή τις αντιλήψεις της). Επίσης, η νομιμότητα των αποτελεσμάτων της ομάδας εργασίας δεν πρέπει να υπονομεύεται από την εντολή των συμμετεχόντων. Με άλλα λόγια, η ομάδα εργασίας πρέπει να αποφεύγει να συμφωνεί με τους κανόνες που δεν δύνανται να θεσπιστούν από τα συμμετέχοντα όργανα, λαμβάνοντας ιδιαίτερως υπόψη ότι οι συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας από το δικαστικό σώμα και την κοινωνία των πολιτών δεν διαθέτουν νομοθετικές εξουσίες. Ενώ το Υπουργείο Δικαιοσύνης και άλλοι υπουργοί μπορούν να καταστήσουν παράγωγο δίκαιο, η ομάδα εργασίας δεν αναμενόταν να καταρτίσει νέους κανόνες. Στο πλαίσιο της συμφωνίας συνεργασίας δεν θα δημιουργηθούν ή μεταφερθούν νέα καθήκοντα για τα σχετικά όργανα, εκτός από εκείνα που αφορούν τη αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών και συντονισμό. Η διαδικασία έπρεπε να αποτελέσει μια προσπάθεια εξισορρόπησης που αναγνώρισε την ανεξαρτησία των δικαστικών αρχών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, παρακινώντας παράλληλα όλα τα μέρη από κοινού και ξεχωριστά να αναλάβουν μέτρα εντός των αρμοδιοτήτων τους για να ενισχύσουν τη συνεργασία τους στην αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους. Αυτονοήτως, η δίωξη και η καταδίκη των δραστών σε μεμονωμένες υποθέσεις δεν θα συζητηθούν, αν και η ομάδα εργασίας θα καλύπτει τον εντοπισμό εγκλημάτων μίσους από εισαγγελείς. Για να εξασφαλιστεί η κυριότητα και η δέσμευση, οι συμφωνίες θα διαμορφωθούν από κάθε όργανο, συμπεριλαμβανομένου του RVRN ως κεντρικού σημείου σε εθνικό επίπεδο για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, έτσι ώστε ο καθένας να αναλαμβάνει υποχρεώσεις με δική του πρωτοβουλία. Ως συλλογικό όργανο, η ομάδα εργασίας δεν θα μπορεί να επιβάλλει μέτρα σε κανένα από τα μέλη της.

Σύνθεση της ομάδας εργασίας

Ύστερα από τη διατύπωση του στόχου της ομάδας εργασίας, το επόμενο βήμα ήταν να προσδιοριστούν οι ενδιαφερόμενοι. Ωστε να καθορίσει τη βέλτιστη σύνθεση της ομάδας εργασίας, το Υπουργείο Δικαιοσύνης εντόπισε τα σχετικά όργανα και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, αναφέροντας τις αρμοδιότητές τους και παρέχοντας αιτίες για τη συμμετοχή τους. Ενόψει των ευρημάτων της NAM του ODIHR, οι εταίροι του έργου συζήτησαν και προσάρμοσαν τον κατάλογο των συμμετεχόντων στην ομάδα εργασίας. Σύμφωνα με την πρόταση έργου που υπέβαλαν το ODIHR και το Υπουργείο Δικαιοσύνης (με βάση την πρόσκληση υποβολής προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), ο κύριος λόγος των

εταίρων του έργου ήταν η ομάδα εργασίας να διατηρηθεί επικεντρωμένη σε συγκεκριμένα θέματα αντίδρασης της ποινικής δικαιοσύνης. Κατά συνέπεια, συμπεριλήφθηκαν μόνο οι φορείς που σχετίζονται άμεσα με την εργασία της ποινικής δικαιοσύνης. Ακολούθως, η ομάδα εργασίας απαρτίστηκε από εκπροσώπους του Προέδρου του Αρείου Πάγου, της Εθνικής Σχολής Δικαστών, της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, του Υπουργείου Δικαιοσύνης, του Υπουργείου Εσωτερικών, του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, του Υπουργείου Υγείας, του εθνικού σημείου επαφής για εγκλήματα μίσους και του RVRN.

Το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής συμπεριλήφθηκε με βάση το γεγονός ότι οι μετανάστες στην Ελλάδα γίνονται συχνά στόχοι των εγκλημάτων μίσους. Το Υπουργείο Υγείας συμμετείχε για να ενισχυθεί η αναφορά των εγκλημάτων μίσους από τα θύματα που αναζητούν ιατρική βοήθεια, μέσω της κατάρτισης του ιατρικού προσωπικού έτσι ώστε να παρέχεται η κατάλληλη βοήθεια στα θύματα, αποφεύγοντας την εκ νέου θυματοποίησή τους. Το Υπουργείο Υγείας συμπεριλήφθηκε επίσης στη διαδικασία ευαισθητοποίησης των εργαζομένων των οργάνων κοινωνικής φροντίδας σχετικά με άτομα ευάλωτα έναντι στα εγκλήματα μίσους, όπως ηλικιωμένοι και άτομα με αναπηρίες.

Ενώ ορισμένα όργανα που ασχολούνται με ρατσισμό και διακρίσεις, όπως ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), δεν συμπεριλήφθηκαν επισήμως στην ομάδα εργασίας, μερικά από αυτά, όπως η ΕΕΔΑ και το ΕΣΡΜ, εκπροσωπούσαν από μέλη που συμμετείχαν στην ομάδα εργασίας (όπως εκπρόσωποι του RVRN, το οποίο συστάθηκε από κοινού με την ΕΕΔΑ). Όλα τα μέλη του ΕΣΡΜ που έχουν σχέση με εγκλήματα μίσους συμπεριλήφθηκαν στην ομάδα εργασίας.

Όπως προαναφέρθηκε, 42 οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών εκπροσωπήθηκαν από το RVRN στην ομάδα εργασίας. Το RVRN έχει εμπειρία στην καταγραφή και αναφορά εγκλημάτων μίσους, καθώς και στην παροχή βοήθειας στα θύματα, και συμπεριλήφθηκε με βάση τη σημαντική δυνατότητά του να συμβάλει στη χάραξη πολιτικής βασισμένης σε πραγματικά περιστατικά, συμπεριλαμβανομένης της συλλογής δεδομένων και διευκόλυνσης της αναφοράς για θύματα, καθώς και να συμπληρώνει τις ενέργειες των κυβερνητικών θεσμών. Η παρουσία της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία της ομάδας εργασίας ήταν απαραίτητη για την εξασφάλιση της διαδικαστικής αριότητας, της αξίας της εργασίας της και της συνολικής νομιμότητάς της. Το RVRN αργότερα συνέβαλε σημαντικά στη βελτιστοποίηση του πεδίου εφαρμογής της συμφωνίας και των ρόλων των άλλων φορέων.

Κατά τη διάρκεια της NAM, το ODIHR συμβουλευτήκε διάφορες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών εκτός από το RVRN. Ενώ οι περισσότερες παρείχαν χρήσιμες πληροφορίες, δεν βρέθηκε καμία που να επικεντρώνεται σε εγκλήματα μίσους τόσο όσο το RVRN ή να έχει παρόμοιες γνώσεις του ζητήματος. Επίσης, εξετάστηκαν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που συμβάλλουν στην ετήσια έκθεση για εγκλήματα μίσους του ODIHR, όπως και οι οργανισμοί που αναφέρονται στις εκθέσεις διακυβερνητικών οργανώσεων, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, εντόπιων αποστολών του ΟΑΣΕ και άλλων οργάνων του ΟΑΣΕ. Οι εταίροι του

έργου αποφάσισαν να υιοθετήσουν μια πιο επιλεκτική προσέγγιση στη σύνθεση της ομάδας εργασίας, καθώς, κατά την εμπειρία τους, πολύ μεγάλα συμβουλευτικά όργανα μπορούν να δυσκολευτούν να λειτουργούν.

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης αποφάσισε κατά μιας ανοιχτής πρόσκλησης σε συμμετοχή μη κυβερνητικών οργανώσεων, λόγω έλλειψης χρόνου και πόρων για τη διαχείρισή της. Επιπλέον, το υπουργείο έκρινε ότι μια ανοιχτή πρόσκληση δεν ήταν απαραίτητη, δεδομένης της συμμετοχής του καλά οργανωμένου και επαγγελματικού RVRN το οποίο, με την ευρεία βάση των μελών του, θεωρήθηκε αντιπροσωπευτικό για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τις ομάδες θυμάτων.

Κατόπιν λήψης απόφασης για τη σύνθεση της ομάδας εργασίας, οι εταίροι του έργου προέβησαν να επιλέξουν έναν εξωτερικό νομικό σύμβουλο που να βοηθήσει στη μεσολάβηση μεταξύ των μελών της ομάδας εργασίας, και ταυτοχρόνως να υποστηρίζει τους εταίρους του έργου να συντονίζουν τα καθήκοντα και να προσαρμόζουν τις προτάσεις του ODIHR στους ελληνικούς δικονομικούς κανόνες και θεσμικές πρακτικές.

Διορισμός του εθνικού σημείου επαφής και συντονιστή

Από την άποψη του ODIHR, ένας εθνικός νομικός εμπειρογνώμονας ήταν απαραίτητος για να ενεργήσει ως τοπικό σημείο επαφής για το ODIHR προκειμένου να αξιοποιήσει με τον καλύτερο τρόπο τη συμμετοχή του ODIHR, να εξασφαλίσει την επικαιρότητα των εργασιών και να βοηθήσει να προσαρμόσει τη διεθνής εμπειρογνωσία του ODIHR στην ελληνική νομική, θεσμική και πρακτική πραγματικότητα. Ο σύμβουλος θα διευκόλυνε επίσης τις εργασίες της ομάδας εργασίας προεδρεύοντας σε συνεδριάσεις (από κοινού με ένα μέλος προσωπικού του ODIHR) και καθοδηγώντας συζητήσεις με σκοπό την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης επέλεξε έναν εγχώριο ενεργό δικηγόρο με πείρα σε ποινικές υποθέσεις και γνώση του ποινικού δικονομικού δικαίου, ώστε να καταστεί σύμβουλος σχετικά με τα εξελισσόμενα σχέδια της συμφωνίας συνεργασίας και να διευκολύνει τις διαδικασίες της ομάδας εργασίας. Ήταν απαραίτητο να διοριστεί ένας δικηγόρος εκτός της κυβέρνησης, προκειμένου να διασφαλιστεί η ουδετερότητα έναντι άλλων οργάνων της ομάδας εργασίας και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Όσον αφορά τους ανθρώπινους πόρους του υπουργείου, δεν ήταν δυνατό ένας υπάλληλος να αφιερωθεί αποκλειστικά στον χειρισμό των διαδικασιών των ομάδων εργασίας και της σύνταξης συμφωνιών. Επιπλέον, το Υπουργείο προτίμησε να διορίσει έναν εξωτερικό επαγγελματία σε αυτή τη θέση, ώστε να αποφευχθεί η πιθανή σύγκρουση συμφερόντων που θα μπορούσε να προκύψει από την υποκειμενικότητα των εμπειρογνομώνων. Το Υπουργείο θεώρησε ότι η θέση αυτή θα είχε νομιμότητα μόνο αν οι συμμετέχοντες έβλεπαν τον σύμβουλο ως αμερόληπτο και ανεξάρτητο από όλους τους άλλους φορείς.

Στην πράξη, ο σύμβουλος τροποποίησε το αρχικό σχέδιο της συμφωνίας (όπως αναπτύχθηκε

από το ODIHR και βασίστηκε σε συγκριτικές ορθές πρακτικές) για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωσή της με την ελληνική νομοθεσία και θεσμική πρακτική. Αφού έλαβε παρατηρήσεις από τους συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας σχετικά με το αρχικό σχέδιο, ο σύμβουλος κατάρτισε ειδική ορολογία με την οποία θα τροποποιηθούν τα περαιτέρω σχέδια, επιτρέποντας συμβιβασμό μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών και εξασφαλίζοντας τη συναίνεση τους για το κείμενο.

Διαδικασίες της ομάδας εργασίας

Οι διαδικασίες της ομάδας εργασίας διήρκεσαν από τον Σεπτέμβριο του 2017 έως τον Ιανουάριο του 2018, όταν συντάχθηκε το τελικό σχέδιο συμφωνίας συνεργασίας. Η ομάδα εργασίας συνεδρίασε τρεις φορές.

Κατά την πρώτη συνεδρίασή της, η ομάδα εργασίας έλαβε προς συζήτηση ένα προτεινόμενο αρχικό σχέδιο συμφωνίας συνεργασίας. Το αρχικό σχέδιο – προϊόν του γραφείου της Γενικής Γραμματέα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ODIHR – βασιζόταν σε πρόταση που υποβλήθηκε από το ODIHR στο Υπουργείο προτού να δημιουργηθεί η ομάδα εργασίας. Εκτός από αυτό το αρχικό σχέδιο και προκειμένου να διευκολυνθεί η συζήτηση, το ODIHR παρείχε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης συγκριτικά παραδείγματα από άλλες δικαιοδοσίες, συμπεριλαμβανόμενου συμπεριλαμβανόμενου του πρωτόκολλου συνεργασίας για εγκλήματα μίσους της Κροατίας¹⁷, της σχετικής πολιτικής του Ηνωμένου Βασιλείου¹⁸ και του πρωτόκολλου συνεργασίας της Ισπανίας¹⁹.

Το αρχικό σχέδιο, το οποίο αναπτύχθηκε με ουσιώδεις συζητήσεις και την από κοινού αναθεώρηση από το ODIHR και εξωτερικό νομικό σύμβουλο, αποτέλεσε ένα καλό σημείο εκκίνησης για την προσπάθεια της ομάδας εργασίας. Από την όψη του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η δημιουργία του αρχικού σχεδίου από το ODIHR παρείχε τη νομιμότητα και την ουδετερότητα στα μάτια των συμμετεχόντων στην ομάδα εργασίας, καθιστώντας το έγγραφο ευκολότερο να εγκριθεί. Παράλληλα, ο ρόλος του ουδετέρου νομικού συμβούλου στην προσαρμογή του σχεδίου σύμφωνα με το ελληνικό πλαίσιο, συνέβαλε στη διασφάλιση της καταλληλότητας του εγγράφου και στην πρόληψη των ανησυχιών ότι είχε επιβληθεί από το εξωτερικό. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης διατήρησε ηγετικό ρόλο στην επίβλεψη της εξέλιξης του σχεδίου. Αυτό ήταν λογικό, καθώς η πολιτική βούληση του Υπουργείου

¹⁷ Γραφείο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της κυβέρνησης της Κροατίας, οπ.π.

¹⁸ *Action Against Hate: The UK Government's Plan to Tackle Hate Crime*, Υπουργείο Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου, 2016, διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/543679/Action_Against_Hate_-_UK_Government_s_Plan_to_Tackle_Hate_Crime_2016.pdf>.

¹⁹ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, “Action Protocol for the Security Forces for Hate Crimes and Behaviours Breaching Legal Regulations on Discrimination (Spain)”, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <<http://fra.europa.eu/en/promising-practices/action-protocol-security-forces-hate-crimes-and-behaviours-breaching-legal>>.

Δικαιοσύνης κατέστησε δυνατή την πρωτοβουλία, ενώ άλλα κρατικά όργανα που εκπροσωπούσαν στην ομάδα εργασίας δεσμεύονταν για τα έργα της σε διάφορους βαθμούς.

Κατά την πρώτη συνεδρίαση της ομάδας εργασίας, οι συμμετέχοντες είχαν χρόνο να μελετήσουν το σχέδιο και στη συνέχεια να παρουσιάσουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με το περιεχόμενο και τη γλώσσα του. Έπειτα, είχαν την ευκαιρία να εισαγάγουν περαιτέρω σχόλια μέσω ομαδικών μηνυμάτων email. Το τροποποιημένο σχέδιο παρουσιάστηκε στην επόμενη συνεδρίαση της ομάδας εργασίας για περαιτέρω συζήτηση. Ο εξωτερικός σύμβουλος ήταν υπεύθυνος για την τροποποίηση του σχεδίου συμφωνίας σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των συμμετεχόντων.

Συνολικά, οι συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας θεώρησαν ωφέλιμο και παραγωγικό να συνεργαστούν με ένα προτεινόμενο σχέδιο κειμένου. Δεν είχαν αντιρρήσεις σχετικά με το ότι τους παρουσιάστηκε το σχέδιο που είχε προετοιμαστεί εκτός της ομάδας εργασίας και θεώρησαν ότι η προσέγγιση αυτή είναι λιγότερο χρονοβόρα από την ανάπτυξη ενός εγγράφου από την αρχή μέσω μιας εκτεταμένης διαδικασίας διαβούλευσης εντός της ομάδας.

Διαδικασία λήψης αποφάσεων

Η λήψη αποφάσεων από την ομάδα εργασίας βασιζόταν στην επίτευξη συμβιβασμού μέσω συζητήσεων στρογγυλής τραπέζης, οι οποίες κατέληξαν σε συμφωνία για τα περισσότερα θέματα. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι είχαν επαρκείς ευκαιρίες να εκφράσουν τις απόψεις τους και να ακουστούν από τους ομολόγους τους. Οι εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών ανέφεραν ότι ενσωματώθηκαν επαρκώς στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ότι οι απόψεις τους δεν περιθωριοποιήθηκαν.

Η βασική αρχή που εφαρμόστηκε στη διαπραγμάτευση της συμφωνίας ήταν η εθελοντική δέσμευση από όλα τα μέρη, χωρίς τις πιέσεις άλλων συμμετεχόντων. Κάθε συμμετέχων έλαβε την τελική απόφαση για την δέσμευση για την οποία ήταν διατεθειμένος ο οργανισμός του και άλλοι συμμετέχοντες σεβάστηκαν αυτά τα όρια. Σε συγκεκριμένα σημεία, οι συμμετέχοντες ανέβαλλαν την απόφαση σε ανώτερο επίπεδο εντός των οργανισμών τους. Εν συνεχεία πραγματοποιούνταν οι εσωτερικές διαβουλεύσεις και η διοργανική συναίνεση μεταξύ αντικατοπτρίζεται στις επακόλουθες ανταλλαγές της ομάδας εργασίας.

Ορισμένοι συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας γνωρίζονταν ήδη επαγγελματικά, μεταξύ άλλων και από τη συνεργασία τους στο πλαίσιο του ΕΣΡΜ. Αυτό βοήθησε στην εξασφάλιση της αμοιβαίας κατανόησης και των ρεαλιστικών προσδοκιών, αποτρέποντας παράλληλα τη διαφωνία. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων δεν αντιμετώπισε εμπόδια και οι κύριοι παράγοντες ανέφεραν ότι η προθυμία των συμμετεχόντων να συμβιβαστούν και να καταλήξουν σε συναίνεση προέκυψε από τη δέσμευσή τους να συμμετάσχουν στην ομάδα εργασίας. Η δέσμευση των συμμετεχόντων βασίστηκε στην πολιτική βούληση της ηγεσίας

των εκπροσωπούμενων θεσμών. Ως εκ τούτου, η επιτυχία της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στηριζόταν στις πολιτικές συμφωνίες υψηλότερου επιπέδου που διασφαλίστηκαν από την Γενική Γραμματέα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, καθώς και στο ενδιαφέρον της δικαστικής αρχής για τη διαδικασία. Τα ευρήματα της NAM του ODIHR αποτελούσαν επίσης μια συνεισφορά, καθώς οι συμμετέχοντες αποδέχτηκαν τα ευρήματα της NAM σχετικά με τα κενά στην θεσμική πρακτική και συνεργασία.

Ο ρόλος του ODIHR

Από την άποψη των συμμετεχόντων στην ομάδα εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η διαδικασία καθοδηγούταν από το ODIHR. Ο ρόλος του ODIHR ήταν η οργάνωση της διαδικασίας, δηλαδή παροχή χρονοδιαγράμματος, καθοδήγηση της εφαρμογής της και παροχή εμπειρογνωμοσύνης και γνώσης των διεθνών πρακτικών, σεβόμενη παράλληλα η κυριότητα των αποτελεσμάτων που εμπίπτει στα εθνικά όργανα. Ως προς αυτό το θέμα, ο ρόλος του ODIHR θεωρήθηκε εποικοδομητικός από την ομάδα εργασίας.

Η προσέγγιση του ODIHR στη διεξαγωγή της διαδικασίας συνέβαλε στην δημιουργία εμπιστοσύνης στις σχετικές οργανώσεις και θεσμούς, οι οποίοι είδαν το ODIHR ως ουδέτερο παράγοντα που ειδικεύεται σε εγκλήματα μίσους και κατέχει πείρα και εμπειρογνωμοσύνη στις διεθνείς ορθές πρακτικές. Οι συνεδριάσεις της ομάδας εργασίας προέδρευαν από κοινού ο εξωτερικός σύμβουλος και το προσωπικό του ODIHR.

Οι δραστηριότητες του ODIHR αποσκοπούσαν στην υποστήριξη των εθνικών αρχών, ιδίως του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Όπως προαναφέρθηκε, οι αντίστοιχοι ρόλοι του ODIHR και του Υπουργείου καθορίστηκαν στη συμφωνία συνεργασίας εταίρων και ως εκ τούτου το ODIHR συντόνισε όλες τις δραστηριότητές του με το Υπουργείο. Το ODIHR δεν πρόσφερε έτοιμες λύσεις και επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη των λύσεων μέσω διαβουλεύσεων και συζητήσεων. Κατά καιρούς, αποδείχθηκε δύσκολη η παροχή εμπειρογνωμοσύνης, διατηρώντας παράλληλα την αυτονομία της ομάδας εργασίας για τη σύνταξη της δικής της συμφωνίας. Για το ODIHR, η αυτονομία της ομάδας εργασίας ήταν υψίστης σημασίας. Παρότι η υποστήριξη των εμπειρογνομόνων θεωρήθηκε απαραίτητη για την κατάρτιση της συμφωνίας συνεργασίας, ιδίως επειδή το Υπουργείο Δικαιοσύνης είχε ζητήσει την υποστήριξη, ήταν ζωτικής σημασίας οι εθνικές αρχές να κατανοήσουν το θέμα, προτού ζητήσουν εξωτερική υποστήριξη. Ως εκ τούτου, ενώ το ODIHR βοήθησε να κατευθύνει τη διαδικασία, εξασφάλισε την ενίσχυση της ηγετικής θέσης και της δέσμευσης των εθνικών αρχών για τα θέματα, καθιστώντας τα προϋπόθεση για μελλοντική εφαρμογή.

Συνολικά, η συμμετοχή ενός διεθνούς οργανισμού είχε ευνοϊκή επιρροή στην υλοποίηση του έργου εκ μέρους των εθνικών αρχών, με σημαντική προστιθέμενη αξία.

Η αξία της διαδικασίας

Οι εταίροι του έργου και οι συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας αποτίμησαν ιδιαίτερα την μοναδική ευκαιρία για τις φορείς ποινικής δικαιοσύνης να έρθουν σε επαφή με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και υπουργεία και να συμμετάσχουν σε κοινές, προσωπικές συζητήσεις για την οικοδόμηση μιας συλλογικής αντίδρασης σε εγκλήματα μίσους. Συζητώντας κοινά θέματα αντιμετώπισης της συλλογής δεδομένων σχετικά με εγκλήματα μίσους και άλλα ζητήματα, οι συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας ήταν σε καλύτερη θέση να κατανοήσουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν και να συντονίσουν τις δραστηριότητές τους. Εκτίμησαν ιδιαίτερα την άνευ προηγουμένου ευκαιρία που παρουσιάστηκε από την ομάδα εργασίας για τη συμμετοχή των εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών και των υψηλόβαθμων δικαστών σε μια άμεση και ανοιχτή ανταλλαγή πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων των ορθών πρακτικών και των παραδειγμάτων από άλλες δικαιοδοσίες. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι αυτό συνέβαλε στη νομιμοποίηση του έργου των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, καθώς τους έδινε ισότιμη θέση με τους θεσμούς και υπογράμμισε τη σημασία τους στη χάραξη πολιτικής για τα εγκλήματα μίσους.

Οι συμμετέχοντες θεώρησαν την επίτευξη κοινής κατανόησης των βασικών εννοιών ως κρίσιμη για τη διαδικασία. Στο παρελθόν διάφορες προσεγγίσεις των φορέων ποινικής δικαιοσύνης και της κοινωνίας των πολιτών οδήγησαν σε διάφορους ορισμούς του εγκλήματος μίσους. Παρόλο που υπάρχει ο ρητός ορισμός του εγκλήματος μίσους σύμφωνα με το άρθρο 81Α του Ποινικού Κώδικα, διατυπώθηκαν διαφορετικές ερμηνείες ως προς το αν ο ορισμός περιλαμβάνει τα εγκλήματα μίσους με συνεργασία και αντίληψη. Η διαδικασία της ομάδας εργασίας βοήθησε να διευκρινίσει ότι τέτοιου είδους εγκλήματα μίσους όντως καλύπτονται από το νόμο. Η ανάπτυξη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού θεωρήθηκε από τους συμμετέχοντες ως ουσιώδης για τη συλλογή δεδομένων, μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων, καθώς και ένα βήμα προς την εξασφάλιση πιο παραγωγικής συνεργασίας. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας εκτίμησαν την ευκαιρία να κατανοήσουν καλύτερα τη λειτουργία άλλων θεσμών και οργανισμών, αποκτώντας έτσι μια εικόνα των προτάσεών τους, των ενεργειών και της λογικής τους.

Οι δικαστές που συμμετείχαν στην ομάδα εργασίας επέδειξαν την ετοιμότητα να συμμετάσχουν σε διάλογο και αναγνώριση της ανάγκης για ενισχυμένη κοινή δράση – πράγμα που εκτιμήθηκε ιδιαίτερα από άλλους συμμετέχοντες. Οι βοηθοί της ομάδας εργασίας ενθαρρύνθηκαν ιδιαίτερα από τη γρήγορη ανάδραση την οποία παρείχαν εκπρόσωποι της δικαστικής εξουσίας σχετικά με τα σχέδια συμφωνίας συνεργασίας.

Η συνάντηση των ουσιωδών φορέων τους βοήθησε να δημιουργήσουν εμπιστοσύνη και να ξεπεράσουν τις δυσκολίες στην ανταλλαγή πληροφοριών που προέκυψαν από πραγματικούς και αντιληπτούς θεσμικούς/οργανωτικούς περιορισμούς. Η διαδικασία της ομάδας εργασίας ώθησε τους συμμετέχοντες να αναγνωρίσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν άλλοι φορείς στην εργασία τους και τα μέσα που αυτοί έχουν αναπτύξει για να ξεπεράσουν αυτές τις

δυσκολίες. Αυτός ο τρόπος συγκέντρωσης γνώσεων θεωρήθηκε από τους συμμετέχοντες ως προϋπόθεση για τον συντονισμό των υφιστάμενων συστημάτων επεξεργασίας των εγκλημάτων μίσους και την ενίσχυση της συμβατότητάς τους.

Η διαδικασία της ομάδας εργασίας αύξησε το προφίλ εγκλημάτων μίσους ως προβλήματος στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Παρόλο που ήταν ήδη μεταξύ προτεραιοτήτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, το πρόβλημα εγκλημάτων μίσους κατέστησε πιο εμφανή για την ηγεσία του δικαστικού συστήματος. Η επακόλουθη δέσμευση του δικαστικού σώματος να προωθήσει τις θεσμικές πρακτικές συλλογής δεδομένων (εκτός από άλλα ζητήματα), μεταξύ άλλων μέσω εγκυκλίων του Προέδρου και Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και άλλων εσωτερικών μηχανισμών καθοδήγησης, δείχνει τη δυνατότητα μετατροπής εγκλημάτων μίσους σε ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τους δικαστές. Η ομάδα εργασίας χρησίμευσε ως καταλύτης για την αναπροσαρμογή των θεσμικών προτεραιοτήτων, επιτρέποντας την ενίσχυση προσπάθειων για την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους.

Η εσωτερική θεσμική αλλαγή που θεσπίστηκε με τη συμφωνία συνεργασίας θεωρείται από τους εταίρους του έργου ως βασικό αποτέλεσμα της διαδικασίας της ομάδας εργασίας. Συγκεκριμένα, η δέσμευση για βελτιστοποίηση των εσωτερικών διαδικασιών σχετικά με τον εντοπισμό, καταγραφή και αναφορά εγκλημάτων μίσους, καθώς και η δέσμευση για διυπηρειακό συντονισμό, θεωρούνται εγγύηση για τη διαρκή μεταρρύθμιση του συστήματος πέραν του πεδίου εφαρμογής ή του χρονοδιαγράμματος του έργου ή ίδιας ομάδας εργασίας. Ενώ η συμφωνία δεν δημιούργησε νέες ευθύνες για τους σχετιζόμενους θεσμούς, το όφελός της έγκειται στα καθήκοντα συντονισμού που τα όργανα έχουν δεσμευτεί να αναλάβουν.

Συνολικά, η διαδικασία της ομάδας εργασίας ήταν συμμετοχική και η δυναμική της ήταν θετική και επικοδομητική. Η ευκαιρία άμεσης συμμετοχής σε εθνικούς υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σε διεθνείς εμπειρογνώμονες συνέβαλε στην ενίσχυση της βούλησης των αρχών να δώσουν προτεραιότητα στα δικαιώματα των θυμάτων και στο κράτος δικαίου.

Βασική κληρονομιά της ομάδας εργασίας ήταν αναμφισβήτητα η ικανότητά της να συγκεντρώνει τις ξεχωριστές προοπτικές και τις ιδέες των διεθνών και εγχώριων θεσμών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που ασχολούνται με την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους.

Η μελλοντική πορεία

Οι βοηθοί της ομάδας εργασίας συμμαρύνονται συναφείς απόψεις, ελπίδες και ανησυχίες σχετικά με τη βιωσιμότητα των προσπαθειών της ομάδας εργασίας. Μία από τις λύσεις για την εξασφάλιση της συνεχούς δέσμευσης όλων των οργάνων ήταν να μετατραπεί η ομάδα εργασίας σε μόνιμο όργανο συντονισμού. Ωστόσο, οι οικονομικοί περιορισμοί και η έλλειψη ανθρωπίνων πόρων πιθανότατα θα αποτελέσουν σημαντικά εμπόδια. Το κυριότερο, υπάρχει

αβεβαιότητα σχετικά με το αν οι μελλοντικές κυβερνήσεις θα έχουν την πολιτική βούληση που απαιτείται να διατηρηθεί η ύπαρξη ενός τέτοιου σώματος. Για τον λόγο αυτό, είναι ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί η παρακολούθηση των επιτεύξεων της ομάδας εργασίας.

Για να ξεπεραστούν αυτές οι προκλήσεις, είναι σημαντικό να υπάρχει ένας μόνο φορέας υπεύθυνος για το συντονισμό της μελλοντικής διαδικασίας. Καθώς ούτε η ομάδα εργασίας ήταν, ούτε ο νέος συντονιστικός οργανισμός θα είναι θεσπιζόμενος επίσημα με νόμο ή παράγωγο δίκαιο, η συνέχιση των εργασιών, όπως προβλέπεται στο άρθρο 13 της Συμφωνίας Συνεργασίας, εξαρτάται από τη διαρκή δέσμευση του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Στο εργαστήριο με τίτλο «Building a Comprehensive Criminal Justice Response to Hate Crime» (Δημιουργία μιας συνεκτικής αντίδρασης της ποινικής δικαιοσύνης σε εγκλήματα μίσους), που πραγματοποιήθηκε στις 6 Ιουνίου 2018 στην Αθήνα, η Μαρία Γιαννακάκη, Γενική Γραμματέας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ελλάδας, μαζί με τον Πρόεδρο της ΕΣΡΜ, επεσήμαναν την ιδιαίτερη σημασία του άρθρου 13 της Συμφωνίας, το οποίο προβλέπει ότι ο ρόλος του Υπουργείου Δικαιοσύνης θα διασφαλίζει ότι ο συντονιστικός φορέας θα συνεχίσει να λειτουργεί και να συνεδριάζει σε τακτικά χρονικά διαστήματα (μία φορά το μήνα) για να εποπτεύει την εφαρμογή των διατάξεων της συμφωνίας και να λάβει διορθωτικά μέτρα εάν χρειαστεί.

Το ODIHR επικρότησε τη δέσμευση του Υπουργείου Δικαιοσύνης να καταστεί γραμματεία της ομάδας εργασίας και επιβεβαίωσε τις συνεχείς προσπάθειες του ODIHR για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας της συμφωνίας.

Υπάρχει μια κοινή δέσμευση για τη διαφύλαξη ενός από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της διαδικασίας της ομάδας εργασίας: τη δημιουργία ενός φόρουμ για τους δικαστές και τους εισαγγελείς που να διεξάγουν άμεσες και τακτικές συζητήσεις με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τις εκτελεστικές αρχές της χώρας, περιλαμβανομένων των αρχών επιβολής του νόμου.

Το ίδιο το Υπουργείο Δικαιοσύνης αναγνώρισε ότι η ομάδα εργασίας εξαρτάται από τη μελλοντική πολιτική ηγεσία του Υπουργείου, μεταξύ άλλων όσον αφορά την εξασφάλιση της εφαρμογής της συμφωνίας συνεργασίας. Ως εκ τούτου, η έμφαση δίνεται στην εξασφάλιση εφαρμογής της συμφωνίας χωρίς καθυστέρηση.

Όλοι οι συμμετέχοντες στην ομάδα εργασίας από άλλα όργανα εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους να διεξάγουν τακτικές συναντήσεις για την αποτελεσματική αξιολόγηση της προόδου. Υποστήριξαν τη συνεχή αξιολόγηση της θεσμικής συνεργασίας ως σημαντικό στόχο για το μέλλον.

Ορισμένοι συμμετέχοντες ζήτησαν τη δημιουργία ενός νέου οργανισμού υπεύθυνου για τον συντονισμό της διαδικασίας παρακολούθησης και της μελλοντικής συνεργασίας. Ισχυρίστηκαν ότι το Υπουργείο Δικαιοσύνης μπορεί να μην διαθέτει τους απαραίτητους

πόρους και δέσμευση στο μέλλον.

Στο προαναφερόμενο εργαστήριο του Ιουνίου 2018, η Τίνα Σταυρινάκη, Βοηθός Συντονίστρια του RVRN'S, εξέφρασε την πεποίθησή της ότι η ομάδα εργασίας έπρεπε να μετατραπεί σε ομάδα δράσης για την καταπολέμηση εγκλημάτων μίσους. Στην ίδια εκδήλωση, ο κ. Paul Giannasi, επικεφαλής του διακυβερνητικού προγράμματος κατά εγκλημάτων μίσους του Ηνωμένου Βασιλείου και του εθνικού σημείου επαφής για τα εγκλήματα μίσους για την ΟΑΣΕ, προσέφερε στις ελληνικές αρχές τη διμερή υποστήριξη του Ηνωμένου Βασιλείου, συμπεριλαμβανομένων των επισκέψεων μελέτης των επαγγελματιών ποινικής δικαιοσύνης στο Λονδίνο, την επαγγελματική αντιστοίχιση και την ανταλλαγή πολιτικών και πρακτικών.

Από την όψη του ODIHR, η ομάδα εργασίας από μόνη της αποτελεί πλεονέκτημα, καθώς παρέχει ένα φόρουμ για συζητήσεις για ζητήματα που απαιτούν ομοιόμορφη προσέγγιση και επιτρέπουν τη βέλτιστη κατανομή των πόρων. Επιπλέον, η ομάδα εργασίας δίνει τη δυνατότητα στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών να συμμετέχουν μόνιμα στις διυπηρεσιακές διαβουλεύσεις για την πολιτική σχετικά με εγκλήματα μίσους. Αναμένεται ότι η ομάδα εργασίας θα συνεχίσει να λειτουργεί, δημιουργώντας περαιτέρω συμφωνίες που θα διέπουν τη διυπηρεσιακή συνεργασία πιο λεπτομερώς, επιτρέποντας παράλληλα την προσαρμογή αυτών των συμφωνιών κατά τη διάρκεια της εφαρμογής τους. Το ODIHR θεωρεί τη συμφωνία συνεργασίας ως κορυφαίο έγγραφο που επιτρέπει τη μελλοντική διυπηρεσιακή συνεργασία και αναμένει ότι θα οδηγήσει σε δευτερεύοντα πρωτόκολλα για μια σειρά θεμάτων, με το πρώτο να είναι ένα επερχόμενο πρωτόκολλο συλλογής δεδομένων. Το ODIHR θεωρεί πολύ σημαντικό το δικαστικό σώμα να συνεχίσει να συμμετέχει στη μελλοντική δραστηριότητα της ομάδας εργασίας.

Το ODIHR θεωρεί την ομάδα εργασίας και τη συμφωνία συνεργασίας ως ζωντανά μέσα που θα εξελιχθούν με την πάροδο του χρόνου. Σύμφωνα με τη συμφωνία, η οποία έχει επίσημα υπογραφεί και τεθεί σε ισχύ, το ODIHR θεωρεί το Υπουργείο Δικαιοσύνης υπεύθυνο για τη σύγκληση της ομάδας εργασίας τουλάχιστον μία φορά το μήνα για συζητήσεις σε θέματα προτεραιότητας, συμπεριλαμβανομένης της συλλογής, καταγραφής και διατήρησης δεδομένων για τα εγκλήματα μίσους, καθώς και στην ευαισθητοποίηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων.

Στο πλαίσιο των σχεδίων για τη δημιουργία ενός ενοποιημένου συστήματος πληροφορικής για την ποινική δικαιοσύνη, το ODIHR θεωρεί την ομάδα εργασίας ως ιδανικό φόρουμ για την τοποθέτηση του ζητήματος εγκλημάτων μίσους στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Επιπλέον, αναμένεται ότι η ομάδα εργασίας θα παράσχει στο δικαστικό σώμα τα σχετικά δεδομένα για κίνητρα προκαταλήψεων γρήγορα και αποτελεσματικά, προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιβάρυνση ποινών για τους δράστες των εγκλημάτων μίσους. Ελπίζεται το RVRN να μπορέσει να χρησιμοποιήσει τη θέση της στην ομάδα εργασίας για να αυξήσει την ευαισθησία της πολιτικής βάσει των ευρημάτων τους σχετικά με εγκλήματα μίσους και τις τάσεις της θεσμικής αντίδρασης σε τέτοιου είδους εγκλήματα.

Συνοψίζοντας, ενώ η διαδικασία της ομάδας εργασίας δημιούργησε τις προϋποθέσεις για μετρήσιμες βελτιώσεις σε ολόκληρο το σύστημα των πολιτικών και πρακτικών σχετικά με εγκλήματα μίσους, πρέπει να ξεπεραστούν οι πιθανοί κίνδυνοι για τη συνέχιση της εγκληματικότητας. Οι προσπάθειες για την ενίσχυση δεξιοτήτων των εισαγγελέων σε θέματα των εγκλημάτων μίσους είναι ένας από τους τρόπους για να διασφαλιστεί η συνεχιζόμενη θετική επιρροή της διαδικασίας της ομάδας εργασίας.

Εκπαίδευση εκπαιδευτών: προσαρμογή του προγράμματος PAHCT του ODIHR για τη βελτίωση δεξιοτήτων των εισαγγελικών αρχών

Το δεύτερο σημαντικό μέρος του έργου ήταν το σεμινάριο εκπαίδευσης εκπαιδευτών (ToT) που διεξήχθη για 24 εισαγγελείς, συμπεριλαμβανομένων πέντε εισαγγελέων ειδικευμένων σε εγκλήματα μίσους από όλη τη χώρα και ενός δικαστή. Στην εκδήλωση διατηρήθηκε η ισορροπία των φύλων με 14 γυναίκες και 11 άνδρες που συμμετείχαν. Το σεμινάριο στόχευε να προετοιμάσει τους εισαγγελείς να εκπαιδεύσουν άλλους εισαγγελείς σε επακόλουθες εκπαιδευτικές εκδηλώσεις σε όλη την Ελλάδα. Αυτό το σεμινάριο ToT για τους εισαγγελείς ήταν η πρώτη εκδήλωση κατάρτισης για εγκλήματα μίσους τέτοιου είδους που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα.

Θεσμική προετοιμασία για το PAHCT

Ύστερα από την εφαρμογή του αρχικού προγράμματος PAHCT για τους εισαγγελείς στην Ελλάδα το 2014 και το 2015, το ODIHR διεξήγαγε εργασίες παρακολούθησης με στόχο την καθιέρωση ενός μνημονίου συνεννόησης με την Εθνική Σχολή Δικαστών (ΕΣΔι) για την εφαρμογή του προγράμματος PAHCT σε ολόκληρη τη χώρα. Οι αρχικές συζητήσεις σχετικά με την ToT για εισαγγελείς διενεργήθηκαν με τις αρχές της ΕΣΔι. Το ODIHR απευθύνθηκε στην Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, ο οποίος δεσμεύτηκε να συνεχίσει την εφαρμογή του προγράμματος PAHCT. Η πρωτοβουλία στη συνέχεια εγκρίθηκε με τη συνεργασία της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

Προετοιμασία του προγράμματος PAHCT

Με βάση την προαναφερθείσα αποστολή εκτίμησης των αναγκών (NAM) και την έρευνα τεκμηρίωσης, το ODIHR έχει προσαρμόσει το πρότυπο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και υλικό του PAHCT στο νομικό και τοπικό πλαίσιο και έχει μεταφράσει τα υλικά στα ελληνικά. Ζητήθηκε η γνώμη της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου σε όλα τα στάδια της προετοιμασίας του προγράμματος κατάρτισης για να εξασφαλιστεί η κατάλληλη συνεργασία. Αφού συντάχθηκε, το προσαρμοσμένο εκπαιδευτικό υλικό παραδόθηκε στην Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου για την επιθεώρηση και έγκριση της νομικής ορολογίας και να μοιραστεί η δημιουργία της εκπαίδευσης. Η Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου παρείχε επίσης πρακτική υποστήριξη όσον αφορά την επιλογή και πρόσκληση των συμμετεχόντων, ενώ το ODIHR κάλυψε, μεταξύ άλλων δαπανών, δαπάνες για εκπαιδευτές, διερμηνείς και συμμετέχοντες.

Εκτέλεση της κατάρτισης του PAHCT

Η διήμερη εκπαίδευση για εκπαιδευτές (ToT) του PAHCT έλαβε χώρα στις 1-3 Δεκεμβρίου του 2017 στην Αθήνα. Τα θέματα περιλάμβαναν την κατανόηση και τον εντοπισμό εγκλημάτων μίσους με χρήση δεικτών προκαταλήψεων, καθώς και την κατανόηση των εμπειριών των διάφορων κοινοτήτων-στόχων και την επιρροή των εγκλημάτων μίσους σε

αυτές. Παρασχέθηκαν οι πληροφορίες σχετικά με τα ισχύοντα διεθνή, περιοχικά και εθνικά νομικά πρότυπα. Οι συμμετέχοντες εξέτασαν τα εμπόδια στη δίωξη εγκλημάτων μίσους και βοήθησαν στην εξεύρεση λύσεων. Οι συμμετέχοντες έμαθαν επίσης για τις αποτελεσματικές μεθόδους κατάρτισης που θα τους επιτρέπουν να εκπαιδεύουν άλλους εισαγγελείς. Η TOT πραγματοποιήθηκε από τους εκπαιδευτές του ODIHR και έναν εξωτερικό σύμβουλο.

Η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου παρακολούθησε τις εκπαιδευτικές συναντήσεις, συμμετέχοντας ενεργά στις ασκήσεις. Αυτή η σπάνια συμμετοχή ενός υψηλόβαθμου λειτουργού βοήθησε να δοθεί ένα ισχυρό μήνυμα στους εισαγγελείς για τη συνάφεια και σημασία της κατάρτισης και αποτέλεσε ορθή πρακτική. Το ODIHR κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσωπική συμμετοχή της Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην αποτελεσματική προσαρμογή του προγράμματος κατάρτισης, η οποία την κατέστησε συναφής με την εργασία των εισαγγελέων, καθώς και στη συνολική ποιότητα της κατάρτισης.

Οι συμμετέχοντες της TOT εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τις ασκήσεις κατάρτισης στα δελτία αξιολόγησης. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης και μια συνάντηση ανάδρασης πραγματοποιημένη στο τέλος της κατάρτισης θα χρησιμοποιηθούν για την τροποποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος και θεματολογίου για την εξασφάλιση της βέλτιστης χρήσης τους από τα εθνικά όργανα κατάρτισης καθώς η εκπαίδευση διαδίδεται σε ολόκληρη τη χώρα.

Οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν επίσης στα θέματα που καλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών εκδηλώσεων. Τα αποτελέσματα των εξετάσεων έδειξαν ότι όλοι οι συμμετέχοντες είχαν καταλάβει την έννοια του εγκλήματος μίσους, τους τύπους προστατευόμενων χαρακτηριστικών και το ποιος μπορεί να είναι θύμα εγκλήματος μίσους. Το 87% των συμμετεχόντων ήταν ικανοί να αναγνωρίσουν ένα πιθανό έγκλημα μίσους και να διαφοροποιήσει το έγκλημα μίσους από την ομιλία μίσους ή διακρίσεις.

Στην επιστολή της προς το ODIHR, η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου εξέφρασε την ικανοποίησή της για την εκδήλωση κατάρτισης. Συγκεκριμένα, εκτίμησε την αλληλεπιδραστική δραστική φύση της και την ευκαιρία για όλους τους συμμετέχοντες να εκφράσουν άνετα τις απόψεις τους. Σημείωσε ότι η διάκριση μεταξύ εγκλημάτων μίσους και άλλων εγκλημάτων εξηγήθηκε σαφώς. Υπέδειξε την υποστήριξή της για παρόμοιες εκπαιδευτικές εκδηλώσεις που θα διοργανωθούν για δικαστές και αξιωματικούς υπεύθυνους διερεύνησης.

Όπως παρατηρήθηκε από την Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η εκπαιδευτική εκδήλωση ενίσχυσε την επίγνωση της ίδιας ως προς τη σοβαρότητα των υποθέσεων των εγκλημάτων μίσους και θα επηρεάσει θετικά τη μελλοντική αντιμετώπιση των τέτοιων υποθέσεων από την εισαγγελική υπηρεσία. Εξέφρασε τη βούλησή της να αντιμετωπιστούν οι υποθέσεις αυτές με προτεραιότητα και να επιταχυνθεί η διερεύνησή τους.

Στις 23 Νοεμβρίου 2017 η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου έλαβε όλα τα υλικά του ΡΑΗCT στην ελληνική γλώσσα, συμπεριλαμβανομένων των παρουσιάσεων PowerPoint, μελετών περιπτώσεων και βίντεο. Αυτά τα υλικά θα χρησιμοποιηθούν από τους εισαγγελείς που

συμμετείχαν στην ΤοΤ για να αναπαράγουν την εκπαίδευση σε όλη την Ελλάδα. Το ODIHR πρόσφερε βοήθεια στο σχεδιασμό του προγράμματος διαδοχικής κατάρτισης.

Οι ελληνικές αρχές δεν έχουν ακόμα αποφασίσει για την περαιτέρω εφαρμογή του προγράμματος ΡΑΗCT στην Ελλάδα. Η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου έχει επιδείξει ενδιαφέρον να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην εκπαίδευση των εισαγγελέων σχετικά με τα εγκλήματα μίσους στο πλαίσιο της ίδιας εντολής εκπαίδευσης της Εισαγγελίας.

Κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους, το ODIHR θα παρακολουθεί τη χρήση του εκπαιδευτικού προγράμματος ΡΑΗCT σε όλη την Ελλάδα, συγκεντρώνοντας πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των εκπαιδευτικών σεμιναρίων, τον αριθμό και προέλευση των εκπαιδευμένων συμμετεχόντων, τα εκπαιδευτικά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν και τα σχόλια, ανάδραση και προτάσεις που παρασχέθηκαν στα ερωτηματολόγια αξιολόγησης. Το ODIHR θα απαιτήσει την υποδιαίρεση όλων αυτών των δεδομένων κατά το φύλο.

Η σημασία της συνέχισης του προγράμματος κατάρτισης ΡΑΗCT

Μια διαπίστωση που προκύπτει συστηματικά από τις διαβουλεύσεις της ΝΑΜ του ODIHR με τα ελληνικά όργανα και την κοινωνία των πολιτών είναι ότι υπάρχει μια επείγουσα ανάγκη να δημιουργηθεί μια συνεκτική δημιουργία δεξιοτήτων της ποινικής δικαιοσύνης. Η σημασία της συνέχισης και διαδοχής του προγράμματος εκπαίδευσης ΡΑΗCT είναι πρωταρχικής σημασίας. Όντως, η καθυστέρηση της εφαρμογής του θα μπορούσε να υπονομεύσει τη διυπηρεσιακή προσπάθεια συνεργασίας, δεδομένου ότι μόνο οι εισαγγελείς που έχουν συμμετάσχει στο πρόγραμμα ΡΑΗCT μπορούν να εφαρμόσουν αποτελεσματικά τις υποχρεώσεις συλλογής και ανταλλαγής δεδομένων που καθορίζονται στη συμφωνία. Οι εισαγγελείς αναγκάζονται να λάβουν κατάλληλη κατάρτιση ώστε να μεγιστοποιηθούν οι δυνατότητες της συμφωνίας συνεργασίας να ενισχυθεί ο εντοπισμός και η καταγραφή των εγκλημάτων μίσους.

Στο εργαστήριο «Building a Comprehensive Criminal Justice Response to Hate Crime» στην Αθήνα στις 6 Ιουνίου 2018, η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου δήλωσε ότι η υπηρεσία της είχε ήδη αρχίσει να εφαρμόζει τα καθήκοντα που καθορίζονται στη συμφωνία συνεργασίας. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των εισαγγελέων ειδικευμένων στα εγκλήματα μίσους στην Ελλάδα αυξήθηκε από 5 σε 18. Ανέθεσε επίσης σε όλες τις εισαγγελίες να χαρακτηρίσουν τα εγκλήματα μίσους ως ρατσιστική βία (RV) στο σύστημα διαχείρισης υποθέσεων.

Στην ίδια εκδήλωση ο Σταμάτης Δασκαλόπουλος, Εισαγγελέας Εφετών Λάρισας και λέκτορας στην ΕΣΔι, ανακοίνωσε ότι είχε πραγματοποιήσει δύο εκπαιδευτικά σεμινάρια του ΡΑΗCT ύστερα από την συμμετοχή του στην εκδήλωση ΤοΤ τον Δεκέμβριο του 2017. Τόνισε τη σημασία της παράδοσης των ακόλουθων βασικών μηνυμάτων στις μελλοντικές εκπαιδευτικές εκδηλώσεις:

- Οι προκαταλήψεις μπορούν να οδηγούν τους ανθρώπους να διαπράξουν εγκλήματα μίσους.

- Η διαφορά μεταξύ του εγκλήματος μίσους και των συνηθισμένων εγκλημάτων πρέπει να εξηγείται σαφώς.
- Πρέπει να διερευνηθούν όλοι οι πιθανοί δείκτες προκαταλήψεων και οποιαδήποτε ένδειξη κινήτρων προκαταλήψεων πρέπει να συμπεριληφθεί στην κατηγορία.
- Το άρθρο 81Α του Ποινικού Κώδικα πρέπει να συμπεριληφθεί στην κατηγορία ως βάση για την επιβολή αυξημένων ποινών.
- Οι αληθινές περιπτώσεις πρέπει να χρησιμοποιούνται για ομαδική εργασία.

Ο Λάμπρος Τσόγκας, προϊστάμενος της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης και διευθυντής της ΕΣΔι, ανακοίνωσε ότι ανέλαβε να εκπαιδεύσει 20 καθηγητές νομικής για την αντιμετώπιση εγκλημάτων μίσους. Τόνισε ότι η ιδέα προήλθε από την Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

Το ODIHR επιβεβαίωσε την υποστήριξή του για τη συνέχιση του προγράμματος PAHCT στην Ελλάδα και πρότεινε περαιτέρω την εφαρμογή του προγράμματος TAHCLE (εκπαίδευση κατά εγκλημάτων μίσους για τις αρχές επιβολής του νόμου)²⁰, συνιστώντας επίσης τη διοργάνωση κοινών εκπαιδευτικών εκδηλώσεων για αστυνομικούς και εισαγγελείς.

Είναι ουσιώδες να εξακολουθούν να εφαρμόζονται τα προγράμματα κατάρτισης. Η διοργάνωση των σεμιναρίων ToT δεν είναι επαρκής. Απαιτείται ένα σχέδιο κατάρτισης για να εξασφαλιστεί η διαδοχή των γνώσεων σε ολόκληρη τη χώρα. Είναι σημαντικό να συνεργάζονται η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου και η ΕΣΔι για να εξασφαλίσουν ότι επωφελούνται από το πρόγραμμα PAHCT επίσης οι υποψήφιοι για τη θέση του εισαγγελέα, μαζί με τους ενεργούς δικαστές. Η ΕΣΔι προσφέρει ένα υπάρχον εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον ρατσισμό που θα μπορούσε να συμπληρωθεί με το πρόγραμμα PAHCT προς όφελος των δικαστών και των μελλοντικών δικαστών.

Είναι επίσης σημαντικό οι εκπαιδευτικές εκδηλώσεις να διοργανώνονται σε άλλες πόλεις εκτός από την Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη, ώστε να βελτιωθεί η προσέλευση και να μειωθούν τα έξοδα ταξιδιού.

Παρόλο που οι οικονομικοί περιορισμοί θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τη διάδοση του προγράμματος PAHCT σε όλη την Ελλάδα, το κόστος της διοργάνωσης εκπαιδευτικών εκδηλώσεων δεν πρέπει να είναι υπερβολικό καθώς τα εκπαιδευτικά υλικά είναι ήδη διαθέσιμα στην ελληνική γλώσσα και σε ηλεκτρονική μορφή, και τέτοιες εκδηλώσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν σε χώρους εργασίας των εισαγγελέων χωρίς επιπλέον έξοδα.

Το επίτευγμα του έργου για την ενεργό συμμετοχή της Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου στην ToT και στην ομάδα εργασίας βοήθησε να γεφυρωθούν τα δύο μέρη του έργου με επίκεντρο την δημιουργία δεξιοτήτων και συλλογή δεδομένων.

²⁰ *Training Against Hate Crimes for Law Enforcement (TAHCLE): Programme Description* (Βαρσοβία: OSCE/ODIHR, 2012), <<https://www.osce.org/odihr/tahcle>>.

Το ΤοΤ βοήθησε να ξεπεραστούν οι εσφαλμένες αντιλήψεις των εισαγγελέων σχετικά με τα θεωρητικά και πρακτικά όρια του εγκλήματος μίσους και της ρητορικής μίσους, και με τους ορισμούς ορισμένων προστατευμένων χαρακτηριστικών, όπως η φυλή και ο σεξουαλικός προσανατολισμός. Κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής εκδήλωσης οι εισαγγελείς και εμπειρογνώμονες διερεύνησαν το ότι τα εγκλήματα μίσους δεν περιορίζονται σε επιθέσεις εναντίον ατόμων, αλλά μπορεί επίσης να είναι επιθέσεις σε περιουσία λόγω προκαταλήψεων. Συζήτησαν πώς η αυθόρμητη βία με κίνητρο τις προκαταλήψεις μπορεί επίσης να αποτελέσει έγκλημα μίσους. Οι συμμετέχοντες μελέτησαν την τάση των εισαγγελέων να παραμελούν εγκλήματα μίσους που δεν είναι καθοδηγούμενα ή οργανωμένα πολιτικά. Εξετάστηκαν τα εννοιολογικά όρια της ενδοοικογενειακής βίας και του εγκλήματος μίσους και ο ρόλος του φύλου σε ορισμένα σενάρια εγκλημάτων μίσους. Οι συμμετέχοντες αντιμετώπισαν επίσης όλα τα κενά στην κατανόηση που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια της ΝΑΜ. Στην πράξη, οποιαδήποτε διυπηρεσιακή συνεργασία για συλλογή δεδομένων θα έπρεπε να συνοδεύεται από την εκπαίδευση των εισαγγελέων για εγκλήματα μίσους, ώστε να δύνανται να διατηρούν κατάλληλα τα δεδομένα για υποθέσεις εγκλημάτων μίσους και κατηγορίες.

Παράλληλα, οι εκπρόσωποι άλλων θεσμών θα πρέπει επίσης να εκπαιδεύονται σε εγκλήματα μίσους για να αποφευχθεί πιθανή υπονόμηση του τελικού αποτελέσματος, δηλαδή επιτυχής και αποτελεσματικής εφαρμογής της πολιτικής.

Αναμένεται οι επικείμενες εσωτερικές οδηγίες της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, σχετικά με τη δίωξη εγκλημάτων μίσους και συλλογής δεδομένων για εγκλήματα μίσους, να ενσωματώσουν τις γνώσεις από την ΤοΤ. Είναι σημαντικό οι εισαγγελείς ειδικευμένοι σε εγκλήματα μίσους, που διορίζονται στο πλαίσιο της συμφωνίας συνεργασίας, να εκπαιδεύονται από συναδέλφους που ήδη έλαβαν την κατάρτιση στο πλαίσιο του προγράμματος ΡΑΗСТ. Η αστυνομική αρχή αναμένεται επίσης να ωφεληθεί έμμεσα από την ενσωμάτωση των γνώσεων από το πρόγραμμα ΡΑΗСТ στις επικείμενες εσωτερικές οδηγίες της Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, καθώς αυτές θα ισχύουν και για την αστυνομία.

Διδάγματα

Η διωπηρεσιακή συνεργασία και η δημιουργία θεσμικής δεξιοτήτας αποτελούν αλληλεξαρτώμενες προσπάθειες που πρέπει να επιδιωχθούν παράλληλα, προκειμένου να είναι αποτελεσματικές. Τα όργανα που δεν διαθέτουν δραστηριότητες δημιουργίας δεξιοτήτων θα αγωνιστούν να συνεργαστούν. Η συνεχής εκπαίδευση εισαγγελέων από όλη την Ελλάδα αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή τόσο της συμφωνίας συνεργασίας όσο και των θεσμικών οδηγιών, που καταρτίστηκαν από την Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

Η δημιουργία δεξιοτήτων αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για τη διατήρηση της διαδικασίας της διωπηρεσιακής συνεργασίας που ξεκίνησε με την ομάδα εργασίας. Οποιαδήποτε αποτελεσματική παρακολούθηση των αποτελεσμάτων της ομάδας εργασίας εξαρτάται από τη συνέχιση της παροχής εκπαιδευτικού προγράμματος του ΡΑΗCT και, εάν είναι δυνατόν, της παροχής παρόμοιων ευκαιριών κατάρτισης στους δικαστές καθώς και στην αστυνομία μέσω του προγράμματος ΤΑΗCLE. Αυτή η δημιουργία δεξιοτήτων δημιουργεί μια μετασχηματιστική διαδικασία για τα δικαστικά και αστυνομικά σώματα και μπορεί να βοηθήσει την θεσμική ηγεσία να συνεχίσει τη δέσμευσή της για την επιδίωξη αποτελεσματικών μεταρρυθμίσεων για τα εγκλήματα μίσους.

Ενώ η βιωσιμότητα των μεταρρυθμιστικών δραστηριοτήτων που εισάγονται από αυτό το έργο αποτελεί προτεραιότητα, η σημασία της συνεχιζόμενης διοργανικής επικοινωνίας δεν μπορεί να υπερεκτιμηθεί. Εάν αποτύχει ο νέος μηχανισμός συντονισμού, οι επικεφαλής των θεσμών θα χάσουν την προσοχή τους επικεντρωμένη στα προβλήματα και η δυναμική αποκτωμένη μέσω αυτής της διαδικασίας θα μπορούσε να χαθεί.

Ένα από τα κεντρικά διδάγματα που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο αυτού του έργου ήταν η πρωταρχική σημασία της άμεσης ανταλλαγής μεταξύ των οργάνων, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Τέτοιου είδους ανταλλαγές οδηγούν σε μεγαλύτερη αμοιβαία κατανόηση και αποδοχή των στόχων και περιορισμών κάθε οργάνου. Η δημιουργία και η διατήρηση ενός φόρουμ για τέτοιου είδους ανταλλαγές και η καλλιέργεια της αμοιβαίας συνειδητοποίησης των δυνατοτήτων των θεσμών αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την προώθηση μιας αποτελεσματικής πολιτικής για εγκλήματα μίσους, η οποία στηρίζεται σε πραγματικά γεγονότα. Ενώ οι κοινωνικές και πολιτικές πραγματικότητες είναι υπόκεινται σε αλλαγή, ο διοργανικός διάλογος πρέπει να διατηρήσει την ευνοϊκή του δυναμική για την εξεύρεση λύσεων σε εγκλήματα μίσους.

Ένα άλλο βασικό δίδαγμα αυτού του έργου είναι μοναδική αξία της άμεσης, προσωπικής συμμετοχής της θεσμικής ηγεσίας σε υψηλότατο επίπεδο στην προώθηση πολιτικών και πρακτικών σχετικά με εγκλήματα μίσους. Το κυριότερο επίτευγμα του έργου ήταν η δέσμευσή του με την Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, καθώς αυτό επέτρεψε σε αυτή την εξέχουσα προσωπικότητα να δεσμευτεί να αντιμετωπίσει το έγκλημα μίσους ως εισαγγελική προτεραιότητα. Ως αποτέλεσμα, οι εισαγγελείς καταλαβαίνουν τώρα ότι το έγκλημα μίσους

είναι πρωταρχικό ζήτημα σε υψηλότατο επίπεδο και αυτό αναμένεται να οδηγήσει σε μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού για τέτοια εγκλήματα.

Η συμμετοχή της υψηλόβαθμης θεσμικής ηγεσίας στις προσπάθειες αντιμετώπισης εγκλημάτων μίσους απαιτεί την εθνική κυριότητα όλων των διαδικασιών από την αρχή έως το τέλος. Είναι σημαντική η αναγνώριση και σεβασμός αυτής της κυριότητας καθώς και η προσαρμογή της βοήθειας στις εθνικές ανάγκες και προσδοκίες, προκειμένου να διασφαλιστεί η θετική επιρροή της διεθνούς εμπειρογνομοσύνης και των γνώσεων των συγκριτικών ορθών πρακτικών.

Όπως έχει αποδείξει αυτό το έργο, είναι απαραίτητη η δέσμευση σε θεσμικό και υπουργικό επίπεδο – ιδίως του Υπουργείου Δικαιοσύνης για να λάβει τον ηγετικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις, καθώς και εκείνη της Εισαγγελέα και του Προέδρου του Αρείου Πάγου. Η βιωσιμότητα απαιτεί από τους επικεφαλής των οργάνων να εξασφαλίζουν ενεργά τη συνεχιζόμενη αξία των διαδικασιών συνεργασίας και κατάρτισης που ξεκίνησαν στο πλαίσιο αυτού του έργου. Ενώ είναι αναπόφευκτο να μετατοπιστούν οι πολιτικές προτεραιότητες, η διεκδίκηση της προστασίας και δικαιοσύνης για τα θύματα εγκλημάτων μίσους αναγνωρίζεται από τα κράτη που συμμετέχουν στο ΟΑΣΕ ως ένα από τα κύρια ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο είναι κρίσιμο για την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή.

Είναι η ευθύνη των αρμόδιων ηγετών των εκτελεστικών και δικαστικών τομέων των αντίστοιχων κυβερνήσεων να τη διατηρούν έναντι στα μεταβατικά ανταγωνιστικά συμφέροντα.

Το έργο “Building a Comprehensive Criminal Justice Response to Hate Crime”
συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του προγράμματος
«Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» (JUST/2015/RRAC/AG/TRAI/9025) και τις
Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Έργο χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Εφαρμογή από

